

Hamsterborg of Piloersemaborg Den Ham (Groningen)

Versie 2.0 maart 2013.

Beknopte geschiedenis.

Uit archeologisch en bodemonderzoek (2006) is de conclusie getrokken dat er ten zuiden van de huidige borg een voorloper heeft gestaan. In het land is een verhoging waar te nemen en daar heeft een steenhuis gestaan. Een steenhuis is rechthoekig gebouw met dikke muren en meestal een gracht eromheen.

De benaming ‘borg’ wordt gebruikt voor een versterkte plaats of een kasteel. De naam Piloersema is waarschijnlijk ontleend aan de familie Pylosum of Pijloetsem. Zekerheid daarover is er niet. Het huis wordt voor het eerst genoemd in een stuk uit 1521 en stond toen ten zuidoosten van de huidige borg. Vermoedelijk is dit steenhuis eind zestiende eeuw beschadigd geraakt in de strijd tegen de Spanjaarden. De Piloersema-borg was toen in bezit van jonker Johan de Mepsche die een geducht tegenstander was van de Spanjaarden. Hij moest vluchten en is in 1588 in Dantzig overleden.

Zijn kleinzoon, ook Johan geheten, heeft de huidige borg in 1633 laten bouwen of herbouwen op zo'n 100 meter ten noordwesten van de eerste borg. De namen van hem en zijn echtgenote staan in een gevelsteen bij de zij-ingang van de borg.

In 1652 erfde een achterneef, ook Johan de Mepsche geheten, de borg en verhuurde die aan een boerenfamilie. Sindsdien was er een boerenbedrijf in gevestigd tot aan het overlijden in 1991 van de laatste Wierenga-bewoners. (Jan Tonnis Wierenga en Cornelia Wierenga-van der Valk)

In 1699 werd de borg verkocht aan het boerenechtpaar Pieter Jacobs Busch of Bos(ch) en Wiske Jacobs Scholtens. In 1702 lieten zij de grote Fries schuur bouwen. Er is daarvan een gevelsteen te vinden in de zuidmuur.

Bij de borg hoorde het heerlijke recht van ‘zwanendrift’. Zwanendrift is een gebruik uit de middeleeuwen en de houder mocht knobbelzwanen houden voor dons, veren en vlees. Dat recht werd alleen aan voorname lieden verleend. Aangezien de familie Bos rooms-katholiek was konden zij dit recht niet uitoefenen. In 1701 hebben zij de heerlijke rechten van de borg verkocht aan Evert Joost Lewe van Aduard. Een zwanenhalsband in een kast van de zaal herinnert aan dit recht van zwanendrift. (Zie verderop).

Door vererving ging de borg in 1728 over naar dochter Grietje Pieters Bos die trouwde met Arien Pontius. Tot 1798 bleef de borg in deze familie. Toen kocht Kornelis Jacobus Boelens getrouwd met een kleindochter van Grietje Pieters Bos de borg. Boelens was boer en ook maire (burgemeester) van Aduard.

In maart 1837 kwam de borg in handen van de familie Wierenga doordat Tonnis Bartels Wierenga de borg kocht voor de somma van 20.000 gulden. Over deze Wierenga, ook wel Tun van Beswerd genoemd, gaat het verhaal dat hij door slimmigheid erg rijk is geworden.

Tegen het einde van de Franse tijd moesten de Fransen hals over kop vluchten voor de vijand. Ze hadden nog wat goud en sieraden en dat werd in een ton gedaan. Tun van Beswerd werd geharтерd om die ton met paard en wagen te vervoeren. De vijand was echter sneller en de Fransen zijn gevlucht met achterlating van de wagen met de waardevolle ton. Tun heeft toen, naar het verhaal wil, de ton met goud in een diepe sloot gerold.

Later toen iedereen vertrokken was en de kust veilig heeft hij de ton weer opgevist en het goud verkocht. Zo werd hij een vermogend man. Het is maar een verhaal, mogelijk in omloop gebracht door jaloezse omstanders. De werkelijkheid is veeleer dat hij geld heeft verdiend met de regelmatige verkoop van door hem gefokte paarden aan het Franse bezettingsleger.

De borg bleef in de familie Wierenga en in 1944 gingen Jan Tonnis Wierenga en zijn vrouw Cornelia van der Valk de borg bewonen. Tante Corrie, zoals zij in de familie wordt genoemd, was advocate en studeerde later kunstgeschiedenis.

Jan en Corrie waren achterneef en achternicht van elkaar. Toen zij trouwden was hij 34 jaar en zij 41 jaar. Hun huwelijk is zonder kinderen gebleven.

Met een vooruitziende blik is met name op initiatief van Mw. Wierenga in 1986 een Vereniging Vrienden van de Hamsterborg opgericht. Het doel van de Vereniging is de belangen van de Hamsterborg te bevorderen, desgewenst in samenwerking met anderen.

In 1991 zijn zowel de heer als mevrouw Wierenga overleden en bleek uit het testament dat een op te richten 'Wierenga-van Hamsterborg stichting'. Universeel erfgenaam was. Mevrouw Wierenga had als advocate zicht op hoe dat te regelen en er was door haar ook bepaald wie het bestuur zouden vormen. Voor de betrokkenen was dat een verrassing.

Het bestuur heeft zich vervolgens beraden wat te doen en hoe uitvoering te geven aan het doel van de stichting. Het doel was kort gezegd dat de borg bewaard moest blijven en dat delen toegankelijk moesten zijn voor bezichtiging en representatieve doelen eventueel na verbouwing. Het bestuur heeft dat opgepakt en een restauratieplan gemaakt met ruimte voor logeervoorzieningen (erfgoedlogies), vergaderruimte en een expositieruimte.

In de loop van 1992 werd de bovenverdieping van de borg weer bewoond en wel door Mw. Wynetta Themmen een ver familielid van de Wierenga's. In 1995 werd begonnen met de restauratie van het borggedeelte. In 1998 vonden de verdere grote restauratie van de borg en de verbouwing van de schuur plaats. Wynette Themmen is daarna met de exploitatie van het erfgoedlogies en van de vergaderruimten begonnen. Een paar jaar geleden is deze exploitatie door de familie Soek voortgezet en wordt de bovenverdieping door hen bewoond. De heer Soek had een restaurant in het schathuis van de borg Verhildersum in Leens. Vanaf het jaar 2012 is dit restaurant naar de Hamsterborg verplaatst.

De Vereniging Vrienden van de Hamsterborg is nog steeds actief en telt circa 300 vrienden.